

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

Hur bör genusperspektivet integreras i högre utbildning?

- en granskning av Statsvetenskapliga institutionen
vid Lunds universitet.

Lisa Andersson och Helena Berggren

STVA21

Vt 2008

Handledare: Tomas Bergström

Abstract

Denna uppsats syftar till att granska om och hur Statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet lyckats integrera ett genusperspektiv i utbildningen på grund- och fortsättningskursen (1-60 hp). Detta gör vi utifrån en normativ argumentation om genusperspektivets värde för akademisk utbildning samt universitetets och institutionens uttalade mål för dess integrering. Genom att titta på hur man formulerat sig i utbildningsplaner och scheman samt genom en granskning av kurslitteraturen argumenterar vi för att man inte lyckats integrera ett genusperspektiv i den utsträckning vi anser vara önskvärd. I vår analys fann vi att en stor del av kurserna helt saknar genusperspektiv. Vid de tillfällen då man gjort försök att införa det har detta visat sig problematiskt utifrån flera av genusperspektivets grundläggande antaganden. Vi kopplar dessa svårigheter till teorier om den objektivitet och neutralitet som tillskrivs akademien och som gör köns- och andra maktstrukturer till ogiltiga problem vilket medför att också lösningarna blir ogiltiga.

Nyckelord: Genusperspektiv, genus, jämställdhetsarbete, granskning, utbildning.

Antal tecken: 64 998

Innehållsförteckning

1. Inledning 1

- 1.1. Problemformulering _____ 2
- 1.2. Syfte _____ 3
- 1.3. Genusperspektiv – en bakgrund _____ 4
- 1.4. Tidigare forskning _____ 5

2. Teori 7

- 2.1. Integrering av genusperspektiv = jämställdhetsarbete? _____ 7
- 2.2. Två motstridiga diskurser inom akademien _____ 8
- 2.3. Ett ifrågasättande av den neutrala, objektiva vetenskapen _____ 8
- 2.4. Sammanfattning _____ 9

3. Metod 11

- 3.1. Material _____ 11

4. Analys och diskussion 13

- 4.1. En värdekonflikt _____ 13
- 4.2. Kurslitteraturen _____ 14
- 4.3. Utvärderingar, utbildningsplaner och scheman _____ 17
- 4.4. Organisatoriskt perspektiv på förändringar _____ 19

5. Slutsats 20

- 5.1. Sammanfattande reflektioner och konstruktiva förslag _____ 20

6. Avslutning 23

- 6.1. Möjligheter till fortsatt forskning _____ 23

Referenser och litteratur 25

Bilagor

- 1. Utdrag ur ännu inte antagna *Jämställdhets- och likabehandlingsplan för Statsvetenskapliga institutionen, 2008-2011.*
- 2. Utdrag ur *Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering. 2008-03-31*

1. Inledning

”Nedbrytande av könsbarriärer inom akademien uppnås inte nödvändigtvis med jämställdhet” (Egeland 2001 s. 53).

Citatet ovan kan kanske verka förvirrande, men det uttrycker något som vi vill ta fasta på i vår uppsats. Vi tycker oss ana en viss förvirring och feltolkning av de begrepp som ingår i jämställdhetsdiskursen. Vi ska i denna uppsats ta en närmare titt på begreppsanvändningen när det gäller implementering av genusperspektiv samt hur man har tolkat dess innebörd. Den kontext vi kommer att utgå utifrån är Statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet med fokus på kurserna 1-60 hp. Detta gör vi med utgångspunkt i texter, så som formella dokument, kurslitteratur och utvärderingsmallar. Institutionen har tydliga mål formulerade vad gäller såväl jämställdhetsarbete som genusperspektiv. Man bör vara medveten om att det som formulerats i dessa dokument är *mål* vilka givetvis inte kan uppnås över en natt. Dock upplever vi att det finns alltför stor diskrepans mellan teori (d.v.s. formuleringarna om integrering av genusperspektiv) och praktik (vad man faktiskt gör på kurserna) i ambitionen att ge ett genusperspektiv i undervisningen. Istället fokuseras det från institutionens sida på den kvantitativa jämställdheten, den mät- och räknebara. Detta är förvisso varken ett oviktigt eller irrelevant område att arbeta med för att förbättra jämställdheten men här bör de olika begreppens innebörd tydliggöras. Vikten av detta beror, enligt vår mening, delvis på att debatten och begreppen har börjar urvattnas. Därför vill vi föra en normativ ”back to basic” diskussion i denna uppsats. Vad är det för värden och tankesätt som ligger till grund för genusperspektivet? Vad menas med att integrera detta i statsvetenskapen? Hur kan man göra det?

En av utgångspunkterna för vår normativa diskussion om genusperspektivets vara i statsvetenskapen är de mänskliga rättigheterna, att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Detta gäller alltså även i utbildningssammanhang. Utbildning ska vara till för alla och det är viktigt att man inte utesluter människor från den. En annan, kanske mer självklar utgångspunkt är universitetets egna mål – att uppmuntra studenter till kritiskt tänkande. Detta formuleras exempelvis på utbildningsdepartementets hemsida (www.regeringen.se). I texten *Jämställdhet gör världen rikare* (2006) menar en av författarna Eva Lena Volk att ”undervisar vi om tillstånd och strukturer i världen, så ställer trovärdigheten oss inför kravet på en medvetenhet om samma strukturer i det rum där vi lär” (s. 5). Även detta är en utgångspunkt väl värd att fundera kring.

Denna uppsats är skriven utifrån ett studentperspektiv och skulle kunna ses som ett bidrag till arbetet med den genuscertifiering av utbildningen som Statsvetenskapliga institutionen eventuellt kommer att genomföra (*Jämställdhets- och likabehandlingsplan för Statsvetenskapliga institutionen, 2008-2011*).

1.1. Problemformulering

Det statsvetenskapliga problemet formuleras bäst om man utgår ifrån det glapp som ibland kan finnas mellan vår förförståelse och vår faktiska uppfattning av verkligheten. Detta menar i varje fall författarna till artikeln ”Problematiska problem? Om den vetenskapliga problemställningens plats i undervisning och forskning” (Bjereld m fl 1999). På detta sätt har också vårt forskningsproblem vuxit fram. Utifrån vår förförståelse är genusperspektivet ett sätt att se på verkligheten som innebär att man har en kritisk och ifrågasättande blick på allt som tas för givet i vårt samhälle. Man sätter fokus på maktförhållanden, rådande normer och ideal vad gäller såväl kön och sexualitet som etnicitet. En utförligare beskrivning av genusvetenskapen som fält följer nedan men redan här vill vi påstå att detta sätt att se på världen är värdefullt inom alla vetenskapliga områden.

Utbildningsdepartementet formulerar på sin hemsida övergripande mål för den svenska högskolan i tre punkter: “Förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att självständigt lösa problem samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen” (www.regeringen.se). Utav dessa kan åtminstone två kopplas direkt till genusperspektivet som syftar till att kritiskt granska verkligheten och dessutom är en del av kunskapsutvecklingen. Utifrån citaten nedan kan vi dessutom utläsa att det ligger i såväl universitets som institutionens intresse att genusperspektiv integreras i utbildningen samt att frågor på temat uppmärksammas. Här följer ett utdrag ur Lunds universitets jämställdhetspolicy (2006-2010):

Relevanta genusperspektiv och en könsmedveten pedagogik skall vara ett naturligt inslag i all utbildning. Med genusperspektiv avses det konkreta innehållet i utbildningen och med könsmedveten pedagogik formerna för undervisningen. Genusperspektiv skall belysa hur bl a sociala faktorer bidrar till att skapa olika förutsättningar för män och kvinnor.

- områdena bevaka att relevanta genusperspektiv och en könsmedveten pedagogik integreras i all utbildning vid Lunds universitet.
- genusperspektiv och en könsmedveten pedagogik ha en framträdande plats i den behörighetsgivande pedagogiska utbildning som erbjuds vid Lunds universitet.
- En projektgrupp arbeta med ”genuscertifiering” av bl a utbildningsprogram och kurser.”

(<http://www.lu.se>)

Från Statsvetenskapliga institutionens hemsida hämtar vi följande citat, där man ställt upp punkter för det jämställdhetsarbete som skulle bedrivas på institutionen under perioden 2005-2006. Målen var:

- att verka för att genus- och likabehandlingsperspektiv läggs på såväl kursinnehåll som examination och utvärdering inom både grund- och forskarutbildning.
- att medverka till att det vid institutionen förs en aktiv och kontinuerlig diskussion om jämställdhet och likabehandling.

(<http://www.svet.lu.se>)

Inför hösten 2008 har Statsvetenskapliga institutionen formulerat en ny jämställdhets- och likabehandlingsplan i vilken man utgår ifrån samhällsvetenskapliga fakultetens plan men har lagt till en del åtgärds punkter som är specifika för institutionen. Även i denna nya plan finns som målsättning att "[m]ångfaldsperspektiv, med inriktning på genusperspektiv, och en könsmedveten pedagogik ska ingå i utbildningsprogram och kurser" (*Jämställdhets- och likabehandlingsplan för Statsvetenskapliga institutionen, 2008-2011*).

Utifrån den lilla del av verkligheten som utgörs av universitetets formella dokument ser den alltså ut att stämma överens med vår förförståelse – genusperspektiv är viktigt och bör finnas med i all utbildning. Men här måste vi återvända till vår inledande formulering om att det finns ett glapp mellan dessa teoretiska formuleringar och praktiken på institutionen. Detta var något vi själva upplevde som studenter på grund- och fortsättningskursen.

I avsnittet om tidigare forskning nedan presenterar vi närmare några av de teorier som finns kring integrering av genusperspektiv i kurser på högskolenivå. Exempelvis den utvärdering som gjordes vid Sociologiska institutionen i Uppsala och som visade att "...genusmomentet på institutionens kurser har en relativt svag integration med det övriga kursinnehållet" (Morhed 1998 s. 75). Detta är något som verkar gälla vid universitetet generellt. Genuscertifieringsgruppen – som arbetat med att ta fram en checklista för genuscertifiering av kurser på uppdrag av Lunds universitet – skriver i sin slutrapport att "ambitionerna när det gäller genusperspektiv i undervisningen och könsmedveten pedagogik har haft en mycket begränsad genomslagskraft" (*Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering*).

1.2. Syfte

Syftet med uppsatsen är att titta på hur Statsvetenskapliga institutionen i Lund integrerar genusperspektivet i relation till vår normativa utgångspunkt om hur detta bör göras. Vi avgränsar oss till att titta enbart på grund- och fortsättningskursen (1-60 hp). Vi utgår ifrån de mål om integrering av genusperspektiv som funnits i institutionens jämställdhetsplan sedan 2005 och som även finns med i utkastet till den nya plan som kommer att gälla 2008-2010. Här pekar man på vikten av att mångfalds- och genusperspektiv integreras i all utbildning vid institutionen (*Jämställdhets- och likabehandlingsplan för Statsvetenskapliga institutionen, 2008-2011*). Men vi vill dessutom ge en mer allmängiltig värdegrund för varför genusperspektiv är viktigt för utbildningen och hur vi tror att det bäst kan förmedlas. Vi vill åter rikta fokus mot den värdegrund som genusvetenskapen vilar på där ett kritiskt synsätt på vetenskapen, makten och det samhälle vi lever i är centralt. Eftersom vissa begrepp lätt kan tolkas felaktigt vill vi även ge en begreppsförståelse.

1.3. Genusperspektiv – en bakgrund

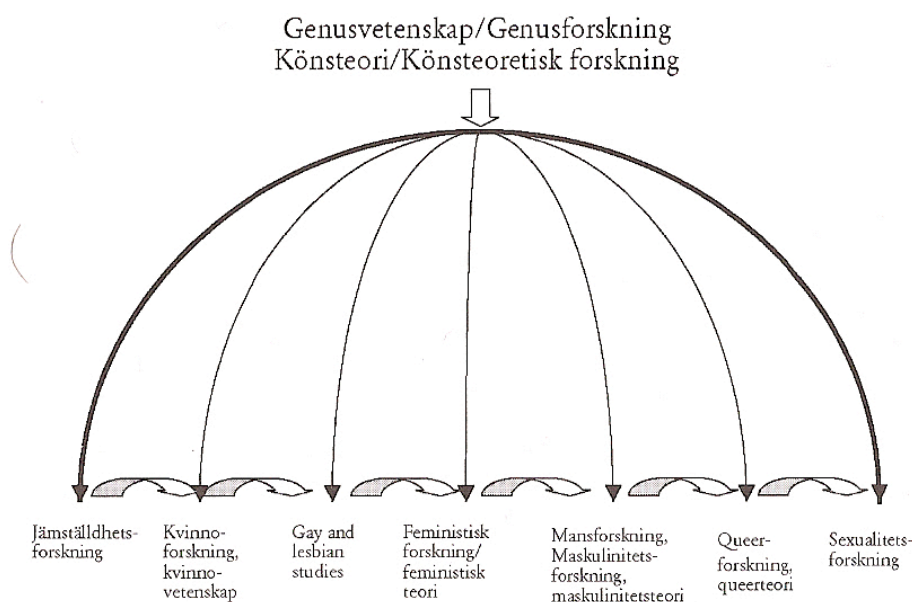
Några begrepp kan behöva förklaras inför den fortsatta läsningen. Ord som *genus* och *feminism* har inte helt självklara betydelser för alla men är nödvändiga att förstå för att kunna komma vidare med genusperspektivet. Vi vill dessutom ge en kortfattad bakgrund till genusvetenskapen som fält och dess utveckling.

I Anna Wahl m fl (2001) ger författarna tydliga definitioner av såväl feminism som genusforskning (de väljer dock att använda synonymen *könsforskning*). Feminism definieras enligt den numera klassiska modellen: insikt i att samhället genomsyras av maktstrukturer där män är överordnade kvinnor och att denna könsmaktsordning är samhälligt skapad samt viljan att förändra detta (s. 52 samt Smirthwaite 2005a s. 79). I Lena Gemzöes *Feminism* kallas denna definition av feminismen ”ordboksdefinitionen” (2006 s. 13). Man kan dock diskutera om denna definition kan utvidgas och om den verkligen har samma innebörd för alla feminister.

Vad gäller genusvetenskap eller genusteori finns för det första viss variation i vilka begrepp man anser lämpliga som definition av fältet, för det andra finns en mångfald av perspektiv som kan tänkas ingå. Vad gäller begreppsdefinitionen eller enkelt uttryckt; vad man ska *kalla* fältet är idag *genus*- allmänt vedertaget inom akademien. Genusvetenskap, genusforskning och genusteori är exempel på hur det används. Ordet *genus* kommer från engelskans *gender* (Wahl m fl 2001 s. 49). Det har idag ersatt prefixet *kvinn*- som i kvinnoforskning och kvinnovetenskap vilket ger en fingervisning om att fältet idag inte anses ha enbart med kvinnor att göra (ibid s. 41f samt Smirthwaite 2005a s. 80) samt att det handlar om kön som social konstruktion och våra föreställningar om kön (Smirthwaite 2005a s. 78). För att tydligare markera att man anser att kön är socialt och kulturellt konstruerade kategorier väljer vissa att använda begreppen *könsteori* och *könsforskning*, vilka också är de dominerande beteckningarna i övriga Norden (Wahl m fl 2001 s. 49f). Eftersom *genus* är det vanligast förekommande begreppet i vår litteratur och det begrepp man valt att använda inom Lunds Universitet (exempelvis på institutionen Centrum för genusvetenskap och i universitetets jämställdhetspolicy) är det också det vi valt att använda fortsättningsvis.

Förhållandet mellan genusvetenskap och feministisk teori bör också utredas. Även om vissa forskare menar att dessa begrepp kan ses som synonyma finns också argument för att feministisk teori skiljer sig från genusvetenskaplig teori på vissa punkter. Som nämndes ovan ingår i definitionen av feminism en vilja att förändra de maktstrukturer man anser präglar samhället d.v.s. maktobalansen mellan kvinnor och män. Här ligger den feministiska teorins ”särart”. Även om genusvetenskaplig teori också syftar till att synliggöra makt och kvinnors och mäns olika livsvillkor så finns ett särskilt starkt förändringsprojekt i den feministiska forskningen och den feministiska teoribildningen (Wahl m fl s. 52). Dessutom finns en skillnad i att feministisk teori lägger en tydligare värdering i analysen av maktobalansen mellan könen medan genusvetenskapen snarare gör ett konstaterande. Smirthwaite beskriver den feministiska forskningen som en inriktning under paraplybegreppet

genusvetenskap, precis som jämställdhetsforskning (2005a s. 79f). Genusvetenskapen är ett tvärvetenskapligt kunskapsfält, en form av hybridämne med stor spännvidd (Smirthwaite 2005a s. 93). Nedanstående figur ger exempel på inriktningar inom genusvetenskapen.

(Smirthwaite 2005a s. 79)

Genusperspektivet kan även ses som en underkategori till genusvetenskapen. När man inom akademien talar om genusperspektivet gör man det i relation till en specifik disciplin där man använder sig av genus på ett (förhoppningsvis) passande sätt, utifrån det egna ämnesområdet (*Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering* s. 5). Här sker alltså en viss anpassning till det ämne i vilket genus ska integreras.

1.4. Tidigare forskning

Det finns en mängd litteratur som behandlar ämnet genusvetenskap och dessutom en del undersökningar om implementeringen av densamma inom akademien. Som exempel kan nämnas *Det motstridiga könet* (1998) av Anne-Marie Morhed som är en rapport om integreringen av genusperspektiv vid Sociologiska institutionen i Uppsala. I denna undersöks bland annat institutionens förmedling av genusperspektiv i kurslitteraturen. Man tittar på såväl litteraturens innehåll som kursbeskrivningarna för att få en bild av hur väl genusperspektiv integrerats i undervisningen (s. 72ff). Man menar att genusperspektiv bör finnas med i kurserna men också att studenterna bör få möta såväl kvinnliga som manliga lärare samt att kurslitteraturen bör vara författad av både kvinnor och män (s. 71). Rapportens slutsats blir att "...genusmomentet på institutionens kurser har en relativt svag integration med det övriga kursinnehållet" (s. 75). En av anledningarna till detta är enligt rapporten att genusperspektivet ges så lite

utrymme i kurslitteraturen samt att lärarnas kompetens i genusteori inte är tillräcklig (ibid).

Artikeln ”Genus i utbildningen – tre exempel” (2001) är författad av Ulla Eriksson Zetterquist och Eva-Maria Svensson. Den beskriver kortfattat resultatet av ett projekt vid Göteborgs Handelshögskola där man med hjälp av resurser från Utbildningsdepartementet skulle underlätta integreringen av genusperspektiv i utbildningarna. Här kopplas de möjligheter man såg sig ha att genomföra detta till den vetenskapssyn som präglade de kursansvariga lärarna. Man visar att det kan vara svårt för lärare vid högre utbildningar att acceptera genusperspektivet om man samtidigt såg på kunskap som odelat objektiv. I dessa fall förändrade inte genusperspektivet lärarnas förhållningssätt nämnvärt.

En annan rapport som varit mycket användbar för oss är Goldina Smirthwaites *Genusperspektiv och genusvetenskap – en studie om integreringen av genusperspektiv vid 14 svenska lärosäten* (2005b). I den redovisas resultaten av en enkätundersökning av ett urval av landets högskolor i vilken man frågat program- och kursansvariga samt studierektorer för grundutbildningarna vad genusperspektiv innebär för deras undervisning samt om och hur det integreras. Man har dessutom gjort sökningar i högskolornas databaser för att se hur många kurser och utbildningar som innehöll genus eller andra likvärdiga begrepp (s. 6). I rapporten tittar Smirthwaite på vilka av högskolorna som erbjuder kurser i genusvetenskap samt hur det ser ut med perspektivet på kurser inom andra ämnen. Smirthwaites tolkningar av resultaten är mycket intressanta och presenteras närmare under rubriken *Teori*.

2. Teori

I vårt teoriavsnitt har vi tre huvudfokus; problematiken kring integreringen av genusperspektivet, akademins två motstridiga diskurser samt synen på vetenskapen som neutral. När det gäller den sistnämnda vill vi klargöra att vi inte är ute efter att förminska eller förlöjliga den vetenskapssyn som präglar akademien idag. Vårt syfte är istället att visa på alternativa tolkningssätt typiska för genusvetenskapen och dess kunskapssyn.

2.1. Integrering av genusperspektiv = jämställdhetsarbete?

I sin rapport gör Goldina Smirthwaite inledningsvis en viktig markering när det gäller distinktionen mellan jämställdhetsarbete och integrering av genusperspektiv. Organisatoriskt jämställdhetsarbete är en rättvisefråga. Genusperspektiv däremot, innebär en inomvetenskaplig kunskapsutveckling (2005b s. 5). Det är det senare som fokuseras i rapporten, liksom i denna uppsats. Smirthwaite beskriver jämställdhetsforskning snarare som en gren i genusforskningen, även om dessa två tyvärr ofta förväxlas (2005b s. 8 samt 2005a s. 79). När detta sker reduceras genusperspektivet till att enbart handla om jämställdhetsfrågor (Smirthwaite 2005b s. 15).

En relativt stor del av de insamlade beskrivningarna av hur man tolkade genusperspektiv vid de undersökta utbildningarna visade sig vara problematiska. En slutsats Smirthwaite drar av detta är att kravet om att integrera genusperspektiv i utbildningarna måste följas av kunskapsutveckling för lärarna och de kursansvariga. Annars finns risken att genusperspektiv blir en benämning som används på helt andra perspektiv än de genusteoretiska – projektet riskerar att bli kontraproduktivt (2005b s. 26). Smirthwaite sammanställer typiska ”problemområden” i samband med synen på genusperspektivet inom högre utbildning, dessa är:

- genusperspektiv tolkas som jämställdhetsarbetet i stället för som ett inomvetenskapligt kunskapsområde
- genusperspektiv definieras på ett sätt som riktar in sig på skillnad mellan könen men utelämnar hur sociala faktorer bidrar till att konstruera skillnader
- genusperspektiv definieras så att det endast tycks ha med kvinnor att göra medan män framstår som kön/genusneutrala.

Utifrån detta formulerar Smirthwaite "riktlinjer" att beakta:

- att genusperspektiv i forskning och utbildning inte bör förväxlas med jämställdhetsarbete.
- att aspekter av social konstruktion av kön bör beaktas samt att genusperspektiv inte enbart handlar om skillnader.
- att genusperspektiv berör såväl män som kvinnor - inget kön är genusneutralt. (2005b s. 14)

2.2. Två motstridiga diskurser inom akademien

I avhandlingen *Kvinnors kunskapssyn och lärandestrategier – en studie av 27 kvinnliga socionomstuderande* (1999) påtalar Pia Westin Hellertz universitetets sociala organisation som ett patriarkalt härskarsystem utifrån Kerstin Norlanders teorier (s. 77f). Detta baseras på den hierarkiska uppbyggnaden; tävlan och konkurrensen; den lodräta kontrollen; våldet (i första hand psykiskt) samt organisationens auktoritära drag (s. 78). Teorin kan anses radikal men vår användning av den kommer att fokusera på den diskurs hon blottlägger. Denna diskurs står nämligen i kontrast till den jämlikhets- och jämställdhetsdiskurs som även den existerar inom akademiens väggar. För att tydliggöra kan man dra paralleller till Lennart Lundquists (1998) två stridande diskurser, ekonomi- och demokrativärden, vilka vi alltså menar finns i sin egen version vid universitetet. Detta präglar diskussionen eftersom värden och viljor från den ena ”sidan” (jämställdhet och rättvisa ska råda) ställs mot den andra (neutralitet och objektivitet). Detta kan man säga gäller exempelvis när man talar om hur, var och när genusperspektivet har sin plats eller, med andra ord, vilka värden det är som skall prioriteras i vilken kontext.

Westin Hellertz tar även upp begreppet feministisk pedagogik och didaktik men med fokus på utbildningens *inhåll*. Vad lärs ut? Hur lärs det ut? Och varför? (s. 122). Detta kan kopplas till demokratiska krav ”och innebär konkret att ’male stream-kunskapen’ ständigt måste problematiseras utifrån kön (samt klass, etnicitet, sexualitet o.s.v.) inte bara inom separata kursavsnitt utan genomgående under hela utbildningen” (s. 308f). Här kan man dra paralleller till Weber (2005) som också menar att genusperspektivet måste vara ett synsätt man bär med sig genom sin utbildning och inte en variabel som man kan studera vid valda tillfällen. Westin Hellertz pekar även på vikten av kritiskt tänkande, vilket även måste innefatta ett kritiskt förhållningssätt till sitt eget tänkande och inte enbart till andras (s. 107).

2.3. Ett ifrågasättande av den neutrala, objektiva vetenskapen

Av Cathrine Egeland (2001) har vi fått intressanta aspekter av akademien som *the culture of no culture*. Med detta begrepp syftar författaren på den utgångspunkt som finns inom akademien och som ger den dess legitimitet. Denna utgångspunkt innebär att man ser på akademien som en institution oberoende av subjektiva värderingar och andra mänskliga faktorer. Neutralitet (exempelvis könsneutralitet) är en given egenskap hos akademien som man på grund av dess självklarhet sällan ifrågasätter (s. 54f). Kunskapsproduktionen inom akademien är beroende av denna neutralitetsdiskurs eftersom den döljer det faktum att man som forskare är beroende av olika sociala nätverk och inte minst, andra människors godtagande (s. 57).

Egeland kopplar detta till den omtvistade frågan om könsfördelning inom akademien, men tar resonemanget ett steg längre när hon visar hur ”the culture of no culture” verkar för att göra sned könsfördelning till ett ”ogiltigt problem” (s. 60).

Enligt Egeland kan detta ske på grund av att man anser akademien vara en värde- och könsneutral plats och därför borde inga oegentligheter kunna ske exempelvis när det gäller tjänsteställningen (ibid). Problem uppstår när samma föreställningar om akademien ska användas för att förespråka att den sneda könsfördelningen man anser faktiskt bör förändras men utan att man ifrågasätter den förgivet tagna könsneutraliteten i institutionen. Kvinnor uppmanas i denna diskurs att helt enkelt vara riktigt bra forskare och producera objektiva resultat med god kvalitet och de könsmissiga strukturerna lämnas därmed därhän (s. 63). Egeland talar om akademins könsmissiga fördelning i sitt exempel, vi menar dock att samma tankesätt kan appliceras på vårt område.

Genusperspektivets integrering är på sätt och vis ett intrång i den objektivitet och neutralitet som sägs råda innanför universitetets väggar (för exempel se Lunds universitets strategiska plan www.lu.se). Ett genusperspektiv innebär dock att just denna vetenskapssyn kritiseras. Inget sätt att se på världen helt genusneutralt – människor är genusifierade och därför är samtliga perspektiv präglade av detta (Weber 2005 s. 99). Genus är alltså ingen *variabel* som kan appliceras på i övrigt ”neutral” kunskap lite då och då, när man känner för det – även om det är just på detta sätt som många tolkar genusperspektivet (s. 82). Att ”lägga på” eller ”tillföra” ett genusperspektiv blir enligt Weber problematiskt då det istället är något som vi alltid bär med oss, alltså en grundförutsättning för vår förståelse av verkligheten. För att försöka förklara detta lite närmare kan man se det som att ett genusperspektiv inte är något som kan bli placerat i eller tillsatt till någonting annat, utan snarare något som hjälper oss *placera* saker så som händelser, människor och idéer. Vår förståelse av världen präglas alltid av vår utgångspunkt vilket genusperspektivet syftar att synliggöra (s. 90).

2.4. Gemensamma beröringspunkter

Våra tre teoretiska utgångspunkter har det gemensamt att de problematiserar makt ut olika ståndpunkter. Maktfrågan rör bland annat: vems verklighet som förmedlas, vad som prioriteras, akademins organisation och det sätt man ser på kunskap och hur denna förmedlas. Den traditionella utgångspunkten för universiteten har varit att objektiv och neutral kunskap produceras och förs vidare till studenter och allmänhet i ett ”kvalitetssäkrat system” (Egeland 2001). Detta synsätt har på senare tid kritiserats och problematiserats av exempelvis genusforskare. Man har menat att den ”neutrala” kunskap som förmedlas idag är sprungen ur ett visst perspektiv, att det inte enbart är genusperspektivet som utgår ifrån en specifik ståndpunkt (Weber 2005 s. 99). Detta citat kan fungera som exempel:

”Det kvinnliga” blir någonting onormalt som kräver särbehandling, till exempel i form av *kvinnohistoria* eller särskilda kurser i *kvinnolitteratur*. Kurser i exempelvis *manshistoria* eller *manspolitik* är desto mer frånvarande - detta trots att en stor del av *mainstreamundervisningen* i bland annat historia och statsvetenskap handlar om mäns göranden och teorier. (Smirthwaite 2005b s. 17)

Genusvetenskapen karaktäriseras av att vara kritisk och ifrågasättande, vilket också bör vara en del av tänkandet när man ska anlägga ett genusperspektiv på ett annat ämne. Detta exemplifieras av Westin Hellertz (1999) som talar om att problematisera ”male stream-kunskapen” (s. 308f), samt av Weber (2005) som talar om genus som *perspektiv* och inte enbart som en variabel man applicerar på någonting annat. Att ha genusperspektiv får alltså inte reduceras till att handla om det kvinnor gjort, skrivit och tänkt om detta inte samtidigt innebär att övrig kunskap och de antaganden man gör om denna problematiseras (Smirthwaite 2005b s. 18).

Att problematisera och kritiskt ifrågasätta den allmänt vedertagna kunskapen, exempelvis genom att sätta upp mål om genusperspektivets integrering, kan alltså krocka med vissa av akademins grundantaganden – det finns en värdekonflikt. Genusperspektivet innebär ett sådant ifrågasättande och riskerar därför bli en del av denna värdekonflikt. När man försöker förenkla användningen av genusperspektivet, så att det inte blir för problematiskt i förhållande till den ordinarie kunskapen, faller man lätt in under någon av Smirthwaites tre problematiska punkter (se ovan). Dessutom finns alltid en risk att integreringen av genusperspektivet blir kontraproduktivt och snarare cementerar människors föreställningar om kvinnligt och manligt (Smirthwaite 2005b s. 26).

3. Metod

Vår metod kan liknas vid en kombination av *granskning* och *textanalys*. Granskning eftersom vi tittar på Statsvetenskapliga institutionen utifrån givna kriterier och värderingar, och utifrån dessa gör en jämförelse med verkligheten. Textanalys eftersom vi i mångt och mycket utgår ifrån olika typer av skrivna texter (exempelvis jämställdhetsplaner och kurslitteratur) och analyserar dessa. För vår normativa diskussion har vi delvis utgått ifrån den normativa metod som presenteras av Badersten (2006). Vi har valt att använda oss av en normativ modell i vilken man rättfärdigar en handling utifrån ett grundläggande värde. För oss handlar det om att vi anser att genusperspektivet har någonting att tillföra statsvetenskapen samt att detta berättigas genom de mål som finns uppsatta av universitetet (www.lu.se). Den grundläggande legitimiteten och ursprunget till genusperspektivet finns dock i en mer allmängiltig människosyn, i vårt exempel använder vi oss bland annat av de mänskliga rättigheterna. Detta kan kopplas till Baderstens tre steg för rättfärdigande (Badersten 2006 s. 135ff). Dessutom anser vi att en frågeställning med utgångspunkt i *bör* gör det möjligt att föra en diskussion som har ett tydligt inslag av vad vi anser vara de grundläggande aspekterna och värdena i arbetet med genusperspektiv.

Det finns givetvis fler sätt att undersöka genusperspektivets integrering på statsvetenskaplig utbildning än de vi valt. Exempelvis skulle det vara fruktbart med en undersökning baserad på studenternas upplevelser av integreringen av genusperspektivet, för att göra detta skulle enkäter med kompletterande intervjuer vara en intressant utgångspunkt. Angående de anställdas roll vid integreringen av genusperspektivet skulle en liknande attitydundersökning även där vara intressant.

Vid de tillfällen då vi talar om vår erfarenhet av kurserna syftar vi på den tidsperiod då vi själva läste dem. För grundkursen rör det sig om höstterminen 2007 och för fortsättningskursen vårterminen 2008. Vi har valt att ta med våra intryck av dessa två terminer då vi anser att de har något att tillföra, dock gör vi inga anspråk på allmängiltighet i våra erfarenheter. Motiveringar till vårt val av material följer nedan.

3.1. Material

I operationaliseringen av integreringen av genusperspektivet har vi valt att titta närmare på några delar av den statsvetenskapliga utbildningen (1-60 hp). Framförallt ligger vårt fokus på kurslitteraturens innehåll. Eftersom statsvetenskap är ett ämne med mycket självstudier är kurslitteraturen central för vad studenterna faktiskt får ut av kursen. Det är också just denna som examineras på tentorna och det är där utgångspunkten för föreläsningarna ofta finns, därför spelar kurslitteraturen stor roll för studenterna. Vi gör här endast nedslag i litteraturen när vi ger våra exempel. Dock har vi tittat på kurslitteraturen i sin helhet och gjort en sammanställning av de avsnitt som uttalat behandlar feminism, genusperspektiv eller kön. Denna metod liknar den man använde sig av i rapporten om genusperspektivet på Sociologiska institutionen

där man också räknade de böcker och kapitel som uttryckligen hade ett genus- eller feministiskt perspektiv (Morhed, 1998).

Risker med detta finns helt klart; man kan kanske missa den litteratur som har genusperspektivet integrerat i texten istället för att endast avsätta ett kapitel till det. Dock tror vi oss kunna undvika en sådan miss genom att vi är bekanta med litteraturen sedan tidigare och att vi gett all huvudlitteratur en chans genom att noggrant leta efter antydningar om genusperspektiv. Möjligen skulle denna genomgång kunna göras ännu mer omfattande om mer tid hade funnits till vårt förfogande. Exempelvis hade man kunnat problematisera kurslitteraturen i ännu större utsträckning utifrån de frågor genuscertifieringsgruppen ställer upp i sin rapport: ”är kurslitteraturen fri från uttryck för rasism och sexism?” (*Slutrapport för projektgruppen för genuscertifiering* 2008-03-31).

Förutom kurslitteraturen har de utvärderingsmallar som skickas ut till studenterna varit föremål för vår analys. Utvärderingarna sker efter varje delkurs och ger studenten möjlighet att komma till tals om alltifrån examinationernas utformning till kursens webbplats. Utvärderingsmallarna var viktiga för oss att titta på dels eftersom det står i institutionens jämställdhetsmål för 2005-2006 att det ska ligga ett genusperspektiv på utvärderingarna men också för att de är studenternas möjlighet att ge konkret feedback på institutionens arbete.

Utbildningsplanerna är de dokument som övergripande beskriver kursens mål och huvudfokus. Dessa har vi också tittat på eftersom de ger en fingervisning om vad man ansett vara de centrala utgångspunkterna för kursen. För att få mer exakt information om hur kurserna ser ut har vi tittat på de scheman som finns för varje delkurs (www.svet.lu.se). Schemana säger oss någonting om i hur stor utsträckning man talar om genusperspektiv på föreläsningarna och seminarierna, hur ofta de uppgifter studenterna tilldelas har genusperspektiv samt i vilka sammanhang man tar upp det. Dock säger oss schemana ingenting om vad som faktiskt händer vid föreläsningstillfällena och seminarierna. Vad man talar om och hur kan givetvis variera från tillfälle till tillfälle – eller från person till person beroende av intresse – men vi har antagit att man som lärare försöker hålla sig till de ramar som finns utsatta i schemat.

Vid ett par tillfällen i analysen berör vi också den ”numerära jämställdheten”. Det kan handla om exempelvis hur många lärare av varje kön som finns representerade eller om kurslitteraturen är skriven av både kvinnor och män. Denna aspekt är en del av jämställdhetsarbetet på institutionen men har inte nödvändigtvis med genusperspektivet att göra. De hänger dock ihop och det ena kan säga oss något om det andra (Wahl m fl s. 57). Dock får den numerära jämställdheten inte förväxlas med att ha genusperspektiv, vilket är ett vanligt problem (Smirthwaite 2005b s. 8).

4. Analys och diskussion

Detta kapitel utgörs av vår analys – vår tolkning av materialet. Vi kommer dessutom föra en diskussion kontinuerligt genom analysen för att tydliggöra hur vi ser på materialet utifrån vår utgångspunkt om hur genusperspektivet bör integreras. Ett relativt stort utrymme tillägnas kurslitteraturen på grund av att den är konstituerande för upplevelsen av kursen, vilket vi argumenterat för ovan.

4.1. En värdekonflikt

En av de två motstridiga diskurserna inom universitetsväsendet som har formulerats av Westin Hellertz (1999) exemplifieras i Lunds universitets strategiska plan. Där kan man läsa att ”[d]en akademiska integriteten ska vara absolut. Forskning och utbildning ska vara intellektuellt och moraliskt oberoende av olika påverkansfaktorer” (www.lu.se). Detta borde enligt oss vara en sanning eller vilja med modifikation. Att forskning och utbildning ska stå fritt från olika påverkansfaktorer är inte alltid varken rimligt eller önskvärt.

Detta tänkande som illustreras i den strategiska planen kan sägas stå i kontrast till jämställdhetsdiskursen vilken bland annat strävar efter att synliggöra dolda strukturer mellan kvinnor och män och förändra dessa. Dessa ”krav” kommer i stor utsträckning även från en yttre styrning. I de fall där man anser att det finns dolda strukturer blir ibland kvotering ett sätt att komma tillrätta med dessa. Kvotering kan ske på flera olika sätt rent praktiskt men handlar i slutändan om att ge en viss grupp eller en viss åsikt företräde framför en annan. Man kan exempelvis tala om *kvotering av idéer*, en tanke som formulerats av Björn Badersten, ordförande för jämställdhetskommittén vid Statsvetenskapliga institutionen. Kvotering av idéer innebär att vissa perspektiv ges företräde framför andra. Men man kan också se det som att de idéer som dominerar vid institutionen idag har inkvoterats till nackdel för andra perspektiv. Urvalet som skett inom Statsvetenskapliga institutionen har kanske inte skett helt och hållet intellektuellt och moraliskt oberoende av olika påverkansfaktorer som citatet ovan säger, utan genom ett urval som gjorts av personer med egna intressen och värderingar. Detta är vad Egeland (2001) antyder när hon talar om nödvändigheten av att som forskare bygga nätverk och förankra sin forskning. Resonemanget blir tydligare om man ser med genusperspektivet på forskarens roll. Vetenskapsmannen (som historiskt sett för det mesta varit en han) tar inte hänsyn till att hans sätt att se på världen är format av en specifik kulturell och språklig kontext, utan tror att tolkningen är universellt giltig. Han tar inte hänsyn till att han – liksom alla andra subjekt- ser världen ur ett speciellt perspektiv (Smirthwaite 2005a s. 83). Ser man på idékvoteringens sammanhang på detta sätt blir slutsatsen att genusperspektiv bör integreras, för att komma tillrätta med de skevheter som orsakats av den tidigare osynliga kvoteringen.

Här kan man dra sig till minnes kopplingen till Lundquist (1998) angående värdekonflikter eftersom integreringen av genusperspektiv kan anses strida mot universitetets värden (oberoende och neutralitet) men kan också tolkas som upprätthållandet av andra värden så som rättvisa och synliggörande av maktstrukturer.

4.2. Kurslitteraturen

Vi har tittat på den samlade kurslitteraturen för de olika delkurserna i statsvetenskaplig grund- och fortsättningskurs. Vi har begränsat oss till den ordinarie kurslitteraturen och inte gått närmare in på rekommenderad litteratur och dylikt. På grund av utrymmet kommer vi för analysen av kurslitteraturen att välja ut *en* av de tre valbara delkurserna på fortsättningsnivån.

En liten del av kurslitteraturen – sju av tjugofem verk, det vill säga mindre än en tredjedel – säger sig innehålla genusperspektiv eller feministisk teori i enstaka avsnitt. Endast *en* bok har ett genomgående genusperspektiv (det handlar om *Det ordnar sig* av Wahl m fl 2001). Vi har tittat lite närmare på just den litteratur som säger sig ha genus- eller feministiskt perspektiv för att se om de överrensstämmer med genusteoretiska synsätt.

Kurslitteraturen har visat sig vara något krånglig att analysera utifrån ett genusperspektiv eftersom detta ofta förväxlas med feministisk teori. Vi vill återknyta till vår inledande beskrivning av genusperspektiv och dess koppling till feministisk teori för att påminna läsaren att dessa inte nödvändigtvis är synonymer men att feministisk teori är en inriktning inom genusvetenskapen och därmed också en del av genusperspektivet. Inom just feministisk teori finns en tendens att fokusera mer på kvinnor och kvinnors politiska kamp i samhället vilket gör det till ett tacksamt perspektiv att ägna ett avsnitt åt i litteraturen och därmed också undvika diskussionen om exempelvis kön och sexualitet som sociala konstruktioner, maskulinitet och etnicitet, vilka också är viktiga aspekter av genusperspektivet (Smirthwaite 2005a s. 79).

Grundkursen (1-30 hp) är indelad i tre delkurser. Av dessa sticker introduktionskursen ut från mängden med tre av sex verk som har kvinnlig medförfattare. Detta garanterar dock inte på något sätt ett genusperspektiv men är en aspekt av att förbättra jämställdheten numerärt. Fyra av de sex böckerna nämner feminism, genus eller kvinnoforskning, tre av dem tar upp det i ett specifikt kapitel, en nämner det endast kortfattat. Enligt vår egen uppfattning sticker introduktionskursen ut även vad gäller föreläsningssituationen genom att man använder feministisk teori som exempel vid flera tillfällen och diskuterar denna ideologi. I *Theory and Methods in Political Science* (Marsh och Stoker, 2002) finns ett avsnitt om feminism som perspektiv på statsvetenskap författat av Vicky Randall. Här får läsaren en bra överblick över feminismens perspektiv på statsvetenskapen samt en introduktion till de bidrag till fältets utveckling som gjorts av feministisk forskning. Feminism som politisk ideologi nämns dessutom i avsnittet om Marxism.

Sven Eric Liedmans *Från Platon till kriget mot terrorismen* (2005) saknar generellt sett genusperspektiv men har ett kort avsnitt om feminism. Boken utger sig för att vara en historisk politisk överblick med fokus på västvärlden och avhandlar det tidsspänn som antyds i titeln. Anmärkningsvärt är att författaren lyckas komprimera kvinnorrättsrörelserna och den feministiska ideologin till några få sidor representerade av Mary Wollstonecraft (som enda kvinna bland bokens alla politiska tänkare) och helt och hållet hålla genusperspektivet utanför resten av historien. Utifrån ett genusperspektiv bör man diskutera detta sätt att skriva historien. Det problematiska med såväl Liedmans bok som så mycket annan litteratur i den statsvetenskapliga utbildningen, är att genusperspektiv utelämnas helt. Den kunskap studenterna får ta del av problematiseras inte heller (jämför *Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering* s. 6).

I den andra delkursen *Politik och styrelse* är genusperspektivet frånvarande i större delen av litteraturen. Två av böckerna har avsnitt som handlar om ”Feminism och förvaltning” (Bo Rothstein 2001) respektive ”Män och kvinnor” (Bäck och Larsson 2006). Det förstnämnda är ett avsnitt som explicit behandlar feministiska perspektiv på förvaltning. Man kan dock diskutera genusperspektivet i detta kapitel. Det är ganska enkelt formulerat och handlar främst om kvinnorepresentation och de ständigt omtvistade så kallade kvinnointressena. Genusperspektiv bör inte reduceras till att handla om enbart kvinnor eftersom man då osynliggör att också män är beroende av genus och det man kallar genusperspektiv blir till något som enbart handlar om kvinnor (Smirthwaite, 2005 s. 16f). Kapitlet ”Män och kvinnor” (Bäck och Larsson, 2006) är bra och relevant i bokens kontext. Man tar bland annat upp mäns våld mot kvinnor som något politiskt, och man talar om genus och könsroller som socialt konstruerat. Det som skulle kunna tänkas önskvärt är en problematisering av kategorin män i större utsträckning. Detta kapitel visar ändå på möjligheterna att integrera frågor om genus i ämnet politik och förvaltning.

I de övriga av delkursens fyra verk nämns inte varken genusperspektiv eller feminism och vår erfarenhet av delkursen är att det inte gavs utrymme under föreläsningar och seminarier att diskutera perspektivet.

I delkursen *Internationell politik* finns två huvudböcker samt ett antal valbara, av vilka ingen har varken genusperspektiv eller handlar om feminism. Båda de två huvudböckerna har avsnitt som uttryckligen säger sig behandla genusperspektivet, men med ytterst varierande kvalitet. Den ena är skriven av Cynthia Weber (2005) som sätter fingret på genusvetenskapens kärna och genusperspektivets plats i ämnet internationella relationer. Weber ger användbara teorier kring hur man bör använda genus inom ämnet, men också hur det generellt kan integreras i andra ämnen. Den andra huvudboken har också den ett kapitel vikt åt feministiskt perspektiv på internationell politik (Kronsell i Gustavsson och Tallberg, 2006). Avsnittet är dock bristfälligt på flera ställen utifrån ett genusperspektiv. Vi vill här citera och diskutera några utdrag ur boken för att visa på hur problemen ser ut rent konkret eftersom de aktualiserar några av de problem som uppstår när man behandlar genusperspektivet på fel sätt. Detta kanske kan ses som språkliga petitesseer men vi menar att det är just det

som det *inte* är, då vi anser att språket aldrig neutralt och det är språket som producerar och reproducerar våra föreställningar om verkligheten. Hur man uttrycker sig blir utifrån detta synsätt väldigt viktigt.

Kvinnor har fungerat som extra arbetskraft och bistått med sexuella tjänster (...) Kvinnor har också stött soldaterna med sexuella tjänster i anslutning till militära förläggningar. Det gäller prostituerade, men även kvinnor som under tvång utnyttjats som sexslavar (s.113).

Att hävda att kvinnor har bistått eller stöttat män med sexuella tjänster är att frånta kvinnor sin egen sexualitet och att se kvinnlig sexualitet som något som ges till och enbart finns till för män. Att sedan i nästa mening säga att det som prostituerade kvinnor gör, är att stötta män är enligt oss direkt stötande. När man avslutar med att även kvinnor under tvång gör detta, säger man indirekt att prostitution är ett frivilligt val, något som få feminister skulle hålla med om och som bör problematiseras ur ett genusperspektiv. Författaren inleder med att ”kvinnor stött soldaterna” och avslutar med ”under tvång utnyttjats som sexslavar”. Det anmärkningsvärda här är att problematiserandet av det som är verkligt intressant ur ett genusperspektiv, har försvunnit. Här finns nämligen ett ypperligt tillfälle att visa på hur könsroller struktureras och ibland förstärks även när kvinnor inte är närvarande. Exempelvis, vad är det som gör att dessa manliga soldater tycker att det är okej att utnyttja kvinnor? Vilken är synen på mannen och hur reproduceras maskulinitet inom militären? Är detta ett symptom på könsmaktsordningen?

Ett annat citat ur detta kapitel lyder: ”I detta ligger även en exploatering av deras [kvinnornas, vår anm.] kärleksarbete, dvs. deras omvårdande förmåga” (s.109). Att använda begreppet ”kärleksarbete” för att beskriva något som här antas finnas hos samtliga kvinnor, nämligen en ”omvårdande förmåga”, och koppla detta till kärlek är ett tecken på ett essentialistiskt tänkande. Detta är inte förenligt med genusperspektivet eftersom man inom genusteori tar avstånd från essentialistiska uttalanden om män och kvinnor (Smirthwaite 2005b s. 26 samt Wahl m fl s. 43f). Några sidor längre fram kommer kärleksbegreppet tillbaka men nu i en ny tappning. Författaren talar om sexturism och om hur ”välbärgade män från Nord reser till länder i Syd och exploaterar kvinnornas kärlekskraft genom att köpa billigt sex från dem” (s.111). Här är det alltså kvinnors kroppar och sexualitet som är ”kärlekskraft”, att man blir exploaterad och säljer billigt sex är alltså ett uttryck för kvinnors kärlekskraft. Även i detta sammanhang skulle exempelvis ett problematiserande av maskuliniteter eller ett postkolonialistiskt perspektiv på problematiken vara mer passande.

Avslutningsvis är en del av den kritik som författaren tar upp gentemot feminism irrelevant. ”Att hävda, som feminismen gör, att en vit kvinnlig professor och en ung självförsörjande afrikansk kvinna utsätts för ett jämförbart förtryck uppfattas inte som rimligt” (s.118). Vi menar snarare att det inte är rimligt att säga att feminismen anser detta. Uttalandet är okunnigt och borde ses som en icke-relevant kritik bland annat eftersom feminismen (och genusvetenskapen) i de flesta fall, har ett utbrett intersektionalitetsperspektiv. Detta innebär att man i analyser genomgående tar

hänsyn till exempelvis klass, etnicitet, ålder och handikapp. Man menar att all kunskap är situerad sprungen ur en särskild position, en särskild plats i tid och rum. Olika situeringar ger olika kunskaper och olika sanningar (Smirthwaite 2005a s. 83).

Feministiska analyser är med andra ord generellt medvetna om kontexten. Här ser vi alltså exempel på en feltolkning av genusperspektivet och en feltolkning av feministisk ideologi. Genusperspektivet på denna delkurs inkluderat vår upplevelse av föreläsningarna kan fungera som ett exempel på Smirthwaites varning, om genusperspektivet inte uttrycks och integreras på rätt sätt riskerar det att bli kontraproduktivt (Smirthwaite 2005b s. 3 och 26).

Fortsättningskursen (31-60 hp) är också den indelad i tre delkurser varav den första är gemensam, den andra är valbar (tre alternativ finns) och den tredje består i att skriva en uppsats. Det är den sistnämnda delkursen som denna uppsats skrivs. Eftersom vi själva har erfarenhet av delkursen ”Förvaltning, organisation och ledarskap” är det denna vi fokuserar på av de tre valbara.

I Delkursen *Statsvetenskaplig metodologi* kan vi inte finna några tecken på att man skulle ha ett genusperspektiv. Dock består kursen av ett antal seminarium där studenterna själva formulerar de metodologiska problem de vill diskutera. Här finns alltså utrymme för en diskussion om olika vetenskapliga metoder utifrån ett genusperspektiv, men bara om studenterna tar ansvar för att det kommer på tal. Genusperspektiv på metodologi skulle kunna innebära att man talar om feministisk metodik då genusvetenskapen även är metodutvecklande (Westin Hellertz 1999 kap. 4). Man skulle också kunna problematisera forskarens roll eller diskutera den ”objektiva” forskningen – för att nämna några förslag.

Vad gäller delkursen *Förvaltning, organisation och ledarskap* har en av litteraturlistans fem verk genusperspektiv. Det handlar om *Det ordnar sig* (Wahl m fl 2001) som har ett genomgående genusperspektiv på flera av organisationsteorins områden. I denna delkurs har genusperspektivet dessutom en hel föreläsning tillägnat sig, vilket är positivt. Vad som ändå kan kritiseras är att genusperspektivet är helt frånvarande under resten av delkursen vilket gör att det lätt kan avfärdas som ett perspektiv bland andra och uteslutas (Weber 2005).

4.3. Utvärderingar, utbildningsplaner och scheman

Efter varje avslutad delkurs ges studenterna möjlighet att fylla i en utvärdering vilken man tillskickats på sin e-mail. Utvärderingarnas syfte är att med hjälp av studenternas åsikter kunna förbättra kurserna. För att få veta studenternas åsikter om kursen är detta ett ypperligt tillfälle. I institutionens jämställdhetsplan (2005-2006) finns det med som mål att ett genus- och likabehandlingsperspektiv ska finnas med i kursutvärderingarna. Detta är ett av de mål som inte uppnåtts. Inte en enda av de utvärderingsmallar vi tittat på har frågor om genusperspektiv (inte heller likabehandlingsperspektiv). Detta är angeläget att förändra eftersom det är viktigt att ta reda på huruvida det genusperspektiv man har ålagts att införa faktiskt har uppfattats av studenterna. Studenten bör få möjlighet att säga sin åsikt om genus-

perspektivet. Detta är dessutom ett av de mål i jämställdhetsplanen som är relativt enkelt att åtgärda varför det är förvånande att man inte lyckats genomföra det.

Utbildningsplanerna för grund- och fortsättningskurserna (www.svet.lu.se) som vi tittat på säger egentligen ingenting om genusperspektiv eller likabehandling vilket de kan kritiseras för enligt genuscertifieringsgruppens riktlinjer.

När det kommer till schemana är det som vi påpekade innan, svårt att säga någonting helt säkert om hur väl genusperspektivet integrerats eftersom en föreläsning mycket väl kan ha genusperspektiv utan att detta omnämns i schemat. Vår erfarenhet säger oss dock att så inte är fallet annat än i undantagsfall, exempelvis då studenterna efterfrågar genusperspektiv. Dessutom har kurslitteraturen sällan användbara genusperspektiv vilket försvårar integreringen ytterligare.

I grundkursens första delkurs nämns feminism som ett exempel på föreläsningen om statsvetenskapliga teorier, vilket utifrån ett genusperspektiv är positivt. Den andra delkursen (som är terminens poängmässigt största) har ingen föreläsning som fokuserar genusperspektivet enligt schemat men det kan givetvis inte uteslutas att någon har ett integrerat genusperspektiv på exempelvis förvaltning eller demokratibegreppet. Våra erfarenheter av denna delkurs var dock att inget genusperspektiv fanns med överhuvudtaget. Denna delkurs bygger till stor del på ett antal seminarium till vilket studenterna får artiklar att läsa och inlämningsuppgifter att skriva, som dessutom ska redovisas. Uppgifterna förklaras utförligt i schemat och en av dem säger sig ha genusperspektiv. Dock handlar denna uppgift främst om kvinnorepresentation i politiken, något som visserligen är intressant och viktigt men kan göra användningen av genusperspektiv problematisk då det är frånvarande i resten av kursen och litteraturen, och därför framstår som att det enbart har att göra med de frågor där kvinnor på något sätt är representerade. Uppgiften faller under Smirthwaites problempunkt: genus definieras som att det enbart har med kvinnor att göra (2005b s. 14). Vår erfarenhet av delkursen är dessutom att just den del av uppgiften som har med kvinnorepresentation och det man kallar genusperspektiv att göra ströks från schemat strax innan inlämningstillfället, vilket är olyckligt eftersom detta var ett av de mycket få inslag av genusperspektiv som delkursen gav.

I delkursen *Internationell politik* finns inget beskrivande schema att hämta på hemsidan. Däremot har några av föreläsarna lagt ut sina presentationer på internet under rubriken "resurser" (www.svet.lu.se). Om man går igenom dessa ser man att genusperspektiv är frånvarande i den historiska genomgången. Det avsnitt som handlar om feministiskt perspektiv på internationella relationer är (i en jämförelse med övriga perspektiv som tas upp) bristfälligt och mycket kortfattat. Utgångspunkten att feministiskt perspektiv strävar efter att synliggöra det osynliggjorda är visserligen riktig men utfallet blir att detta perspektiv framstår som oviktigt i förhållande till de övriga. Här finns risk för kontraproduktivitet och att genusperspektivet upplevs som ointressant och irrelevant för förståelsen av ämnet.

På delkursen om statsvetenskaplig metodologi i fortsättningskursen finns inget genusperspektiv. Dock ges studenterna möjlighet att själva ta upp dessa frågor på seminarierna som är relativt fria och öppna för diskussion.

Förvaltning, organisation och ledarskap är en av de tre valbara delkurserna i denna kurs. Här har man en föreläsning som handlar om genusperspektiv på organisationsteori utifrån Anna Wahl m fl (2001). Det som ändå var negativt för denna delkurs är att genusperspektivet var i stort sett frånvarande i resterande föreläsningar. Detta gör att perspektivet framstår som någonting avskilt från ”den riktiga” organisationsteorin trots att man i Wahl m fl ger en helt annan bild.

4.4. Organisatoriskt perspektiv på förändringar

Vår utgångspunkt för att koppla genusteori till teorier om organisationer är *Det ordnar sig* (Wahl m fl, 2001). Även om det inte är vårt huvudsyfte att utreda hur Statsvetenskapliga institutionen fungerar i organisatorisk bemärkelse finns det värdefulla poänger att hämta här.

I mångt och mycket är införandet av genusperspektiv i utbildningarna en organisatorisk förändring som kan analyseras utifrån ett organisationsteoretiskt perspektiv. I Wahl m fl (2001) delar man in olika grupper av människor som har att göra med organisationen i förespråkare och motståndare till förändringar (s. 176). Som förespråkare är ledningen central. Utan uppbackning från ledningen är förändringar mycket svåra att genomföra (s. 177). Vad gäller just genusperspektivets integrering kan man säga att ledningen är förespråkare, åtminstone på pappret, då det är de som beslutat om åtgärden. Men huruvida det handlar om aktivt eller passivt stöd är oklart.

En annan viktig typ av förespråkare är specialisten och konsulten (s. 178f). I vårt fall handlar det alltså om specialister på området genusteori, som kan ge institutionen de verktyg som behövs för att kunna integrera genusperspektivet i utbildningen på ett korrekt sätt. I viss utsträckning har man realiserat detta på Statsvetenskapliga institutionen. Man har utsett en jämställdhetsgrupp som bl a ska arbeta med genusperspektivets integrering och som består av personer som har ett intresse för dessa frågor. Utbildningen för lärare i genusteori som ges av Centrum för genusvetenskap kan ses som ett inslag av konsulten, det vill säga någon utomstående som anlitas för att komma tillrätta med ett organisatoriskt problem (s. 179). Ett av målen i institutionens nya jämställdhetsplan är att alla anställda som har läraruppdrag ska uppmuntras att gå denna kurs (*Jämställdhets- och likabehandlingsplan för Statsvetenskapliga institutionen, 2008-2011*). Detta måste ses som en mycket bra åtgärd eftersom korrekt kunskap om vad genusperspektiv innebär är avgörande för vilket utslag integreringen av detsamma får (Smirthwaite, 2005b).

5. Slutsats

Man kan ha en förståelse för den skepsis som finns gentemot genusperspektivet, att det skulle vara något populistiskt, ett uttryck för dagens politiska klimat, något politiskt korrekt. Många kopplar genusperspektiv till jämställdhet, och att säga att man är emot jämställdhet är för de flesta inte ett alternativ. Det man dock bör komma ihåg angående genusperspektivet är att detta är något som berör alla. Även om utrymme för sympatier och antipatier varierar behöver detta inte automatiskt betyda att den faktiska vikten av och legitimiteten i genusperspektivet gör det. En ytterligare faktor som vi anser bidra till att genusperspektivets legitimitet varierar är att en del av de som får utrymme att formulera dess innebörd inte har tillräcklig kompetens och därför inte håller en önskvärd nivå (jämför Smirthwaite 2005b s. 3, 22).

Åsikten kommer ibland fram inom akademien att det är många nya perspektiv och idéer att ta hänsyn till. Att man ska tänka på ”allting” och att detta är svårt, för att inte säga näst intill omöjligt. Här tror vi att det i grund och botten handlar om ett vetenskapsfokus som kan behöva lyfta blicken. Med detta menar vi att de relativt nya kraven på anpassning som har dykt upp inte behöver ses som *olika* projekt som står fria från varandra. Snarare handlar det om att göra en problemformulering med en annan utgångspunkt än den traditionella. Givetvis blir alla perspektiv svåra att applicera på något som redan står fast men skiftar man utgångspunkt går många av perspektiven hand i hand. Man bör dessutom ta med i beräkningen att även de perspektiv som förmedlas idag kommer ur en specifik position.

”Mycket av den feministiska kritik, som riktats mot statsvetenskap och andra akademiska discipliner, går ut på att det genom tiderna har varit nästan uteslutande män (företrädesvis ur medelklassen), som har definierat vad som är, respektive inte är ämnets problemområden. Risken med att låta en liten (för befolkningen föga representativa) grupp bestämma vilken kunskap som skall sökas, vilka problem som är relevanta, osv, är att man bara producerar kunskap, som är relevant för just den gruppen. Risken att stora delar av verkligheten förblir obelyst, att vissa grupper erfarenheter aldrig synliggörs och att deras problem aldrig uppmärksammas, är uppenbar (Wogensen i Magnusson 1994 s.13)”.

5.1. Sammanfattande reflektioner och konstruktiva förslag

Här vill vi ge en övergripande bild av vad vi har sett som problematiskt när vi analyserat vårt material. Vi vill dessutom ge några förslag på förändringar och några aspekter som vi anser bör uppmärksammas.

De grundläggande premisserna i det som lärs ut (vad, hur, varför samt för vem?) bör alltid beaktas i så väl litteratur som vid föreläsningar. I undervisningen upplever vi exempelvis att mycket utrymme har givits till en historiebeteckning som mer eller mindre utelämnar kvinnor, utan att läraren problematiserar detta i större

utsträckning – annat än att meddela att ”det var så det var”. Detta tror vi går att göra på andra mer konstruktiva sätt. Angående undervisningen vill vi igen återvända till Cynthia Webers ord: genusperspektivet bör vara en *utgångspunkt* och inte en variabel. Detta är viktigt att betona eftersom genusperspektivet ofta görs till en "kvinnosak". Men genus är verksamt och strukturerar tillvaron oavsett om kvinnor finns närvarande eller inte. Detta är ett exempel som visar att aspekter av social konstruktion av kön bör inkluderas i resonemanget samt att genusperspektiv inte enbart handlar om skillnader mellan män och kvinnor.

En annan aspekt är *lärarnas roll* och den eventuella motvilja mot och okunskap om genus som kan finnas hos vissa. Exempel på detta är att man försvarar den traditionella synen på universitetsforskning och undervisning som objektiv och fri från yttre påverkan och motsätter sig därför ”kvotering av idéer”. Man har ingen kunskap om genusperspektiv eller så har man missförstått vad det innebär. Eventuellt anser man också att genusperspektivet är irrelevant för ämnet, det vill säga man ser inte vilka dolda maktstrukturer som verkar i den egna kontexten (Smirthwaite 2005b s. 24). Detta hänger samman med legitimitet. Det är viktigt att genusperspektivet upplevs som legitimt av studenterna, att läraren inte förlöjligar genusperspektivet eller ger intryck av att det är oviktigt. Detta kan avhjälpas exempelvis genom att en större del av kurslitteraturen har genusperspektiv samt att detta också blir en del i examinationen. Det viktiga är att lärarna ges konkreta medel för att kunna förmedla genusperspektiv till studenterna, exempelvis genom utbildning och att olika resurser för detta utnyttjas. Det vi anser kunna göras ytterligare är att arbeta långsiktigt, att ge studenter ett giltigt genusperspektiv redan tidigt i utbildningen så att det integreras som en självklar och viktig del i det kritiska tänkandet.

Som vi har påpekat har *kurslitteraturen* ett stort inflytande och en närmare läsning och problematisering av denna är nödvändigt. Cynthia Webers bok är ett lysande exempel på litteratur som kan användas som utgångspunkt i det kritiska tänkandet som studenter bör uppmuntras att reflektera kring. Det är dock viktigt att detta inte blir en parentes utan att ifrågasättandet blir en given del av undervisningen, detta eftersom de universellt godtagbara utgångspunkterna hos de numera klassiska teorier som formulerats definitivt kan problematiseras i större utsträckning. Man bör dra sig till minnes att genusperspektivet handlar om att ha ett kritiskt synsätt också på sin egen verklighet (Westin Hellertz 1999 s. 107).

På institutionen bör jämställdhetsplanen kontinuerligt ses över och diskuteras för att se till att arbetet fortlöper. I detta arbete ska man vara uppmärksam på att begreppen inte sammanblandas. Genusperspektivet är en sak, jämställdhetsarbete något annat. Alltså, jämställdhetsarbete är i första hand en rättvisefråga, en mät- och räknebar skildring som fortfarande kan lämna maktstrukturer och könsroller mer eller mindre oförändrade. Citatet som vi inledde med löd ”Nedbrytande av könsbarriärer inom akademien uppnås inte nödvändigtvis med jämställdhet” (Egeland 2001 s. 53) förhoppningsvis har vi nu givit läsaren en förståelse för vad vi menar med detta samt hur genusperspektivet kan bidra till förändring. Vad gäller just jämställdhetsplanen är det viktigt att den innehåller konkreta instruktioner för *hur* genusperspektiv ska

integreras och vad det syftar till. Syftet med integrering av genus måste vara tydligt för att öka förståelsen och därmed också legitimiteten i beslutet. Avslutningsvis kan sägas att för planer, program och policys generellt, behövs mycket tydliga tidsramar för när projekt eller dylikt skall vara genomfört.

Att akademien kan betecknas som "the culture of no culture (Egeland 2001)" eller som innehavare till "the view from nowhere" (Smirtwaite 2005a s. 83) är givetvis något som bör problematiseras utifrån utgångspunkten att alla organisationer är könsmärkta (Wahl 2001). Argumentet som man ofta får höra i diskussioner angående såväl integreringen av genusperspektiv som jämställdhetsarbete är att "det löser sig med tiden". Det har dock visats att detta argument inte längre är hållbart. Sveriges förenade studentkårer (SFS) påpekar att "[a]ndelen kvinnor som läser vid högskolan har varit hög sedan 70-talet. Den tidens studenter är på toppen av sin karriär idag. Ser vi den höga andelen kvinnliga studenter återspeglas i dagens hierarkier? Knappast!" (Likabehandlingsplanen Jämo s. 35). Man bör alltså inte räkna med att förändringar sker "naturligt" eller "med tiden" även om detta är ett vanligt argument inför denna typ av organisatoriska förändringsprocesser (jmf Wahl 2001 s. 172). Avslutningsvis angående kan vi säga att vi under vårt år vid Statsvetenskapliga institutionen inte varit i kontakt med en enda kvinnlig lärare. Detta är visserligen en fråga om representativitet men är enligt oss anmärkningsvärt. Siffrorna nedan visar på att det fortfarande finns könsstrukturer som präglar akademien.

Högskolans glastak. Andelen kvinnor på olika nivåer inom högskolan.

Professorer 16%

Lektorer 34%

Forskarassistenter 40%

Doktorander 48%

Grundutbildningsstudenter 60%

(SCB 2006)

6. Avslutning

Slutligen vill vi här belysa möjligheterna till fortsatt forskning och vad vi tror skulle kunna vara intressanta aspekter att titta närmare på, både metodmässigt samt vilka perspektiv som kan tänkas givande. Vi diskuterar vidare angående generaliserbarheten i våra resultat samt våra förhoppningar om Statsvetenskapliga institutionens fortsatta arbete med integreringen av genusperspektivet.

6.1. Möjligheter till fortsatt forskning

En analys av denna typ skulle mycket väl kunna genomföras på andra utbildningar än just de vid Statsvetenskapliga institutionen, den skulle även kunna göras på andra sätt. Detta har också gjorts exempelvis på de Sociologiska institutionerna vid de största universiteten i landet av Morhed (1998), samt vid landets högskolor av Goldina Smirthwaite (2005b). För vidare forskning skulle vi gärna se att man genomförde en intervju- eller enkätundersökning med studenter, för att på så sätt få reda på hur de upplever att genusperspektivets integrering fungerar. Studenternas åsikter bör värderas högt i utbildningssammanhang eftersom det är för dem utbildningen överhuvudtaget finns. Det är dessutom studenterna det åligger att föra kunskapen vidare och utveckla den, varför de spelar en mycket viktig roll. Studenternas upplevelser är också ett bra mått på hur väl kommunikationen och genomströmningen fungerar inom institutionen som organisation, det vill säga hur väl man lyckas förmedla idealen ut i organisationen.

Även intervjuer med de anställda vore fruktbart för en undersökning av denna typ. Framförallt tror vi att en attitydundersökning skulle kunna visa på hur möjligheterna för genusperspektivets integrering faktiskt ser ut samt vari eventuella problem ligger. De anställdas inställning till organisatoriska förändringar (som ju detta handlar om) är avgörande för hur väl de fungerar. Men för att komma vidare därifrån tror vi att det skulle vara givande att titta på institutionen ur ett organisatoriskt perspektiv i större utsträckning än vad vi har gjort. Man skulle exempelvis kunna titta närmare på organisatoriska förändringsprocesser och göra en jämförelse antingen mellan olika organisationer eller mellan olika förändringsprojekt inom samma organisation.

När det gäller våra slutsatser menar vi att de i relativt stor utsträckning är generaliserbara, då liknande undersökningar gjorts förut med överensstämmande resultat. Eftersom flera undersökningar med liknande resultat gjorts tror vi att för att komma vidare med problematiken kring genusperspektivets integrering i akademien, kan genuscertifiering vara en stor hjälp på vägen. Arbetet med integreringen av genusperspektivet vid Statsvetenskapliga institutionen behöver komma vidare och får inte bli ett projekt som prioriteras bort och "ett arbete som får vänta tills nästa termin eller verksamhetsår". Statsvetenskapliga institutionen meddelar i den nya (ännu inte antagna) jämställdhets- och likabehandlingsplanen för 2008-2011 att de ämnar

genomföra en genuscertifiering av kurserna, vilket enligt oss är mycket positivt och som vi hoppas kommer att genomföras. Detta, menar vi, kommer att stärka institutionens kunskapsutveckling bland annat på det sätt att studenterna får ta del av ett relativt nytt forskningsfält samt att vi anser att arbetet med genuscertifieringen kommer att öka institutionens legitimitet ur exempelvis utbildningssynpunkt.

Referenser och litteratur

Internetsidor:

Föreläsningmaterial i delkursen *Internationella relationer*:

www.svet.lu.se/documents/vt2008_stva11_IP_MHA_F3.pdf (2008-05-19)

Lunds universitetets jämställdhetspolicy:

http://www5.lu.se/upload/regelverket/studentsocialt/jamstalldhetspolicy_060424.pdf
(2008-05-06)

Lunds universitetets strategiska plan: www.lu.se/o.o.i.s/4198 (2008-05-19)

Lunds universitets webbsida: www.lu.se

Smirthwaite, Goldina, 2005b. ”Genusperspektiv och genusvetenskap. En studie om integrering av genusperspektiv vid 14 svenska lärosäten.” Kan hämtas på:
genus.se/Publikationer/Rapporter+och+skrifter/ (2008-04-21)

Statistiska Centralbyrån: www.scb.se (2008-05-19)

Statsvetenskapliga institutionens jämställdhets- och likabehandlingsplan, 2005-2006:
http://www.svet.lu.se/css_om.lasso?token.page=jaemstaellldhet&token.topmenu=om&-token.course=&-token.termin (2008-05-06)

Statsvetenskapliga institutionens webbsida. Här finns kursplaner, utbildningsplaner och scheman: www.svet.lu.se (senast 2008-05-21)

Utbildningdepartementets mål för svenska högskolan: www.regeringen.se/sb/d/1895
(2008-05-19)

Litteratur och artiklar:

Badersten, Björn, 2007. *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.

Bjereld m fl 1999. ”Problematiska problem? Om den vetenskapliga problemställningens plats i undervisning och forskning” i *Statsvetenskaplig tidskrift* nr. 4, 1999. S. 436-442.

Bäck, Henry - Larsson, Torbjörn, 2006. *Den svenska politiken. Struktur, processer och resultat*. Malmö: Liber.

Egeland, Cathrine, 2001. "Bergsklättrarskan och de militanta lesbiska feministerna. Om könsbarriärer och jämställdhet inom akademien" *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr. 1, s. 53-67.

Eriksson-Zetterquist, Ulla – Svensson, Eva-Maria, 2001. "Genus i utbildningen – tre exempel" *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr. 1, s. 97-101.

Gemzöe, Lena, 2006. *Feminism*. Stockholm: Bilda förlag.

Gustavsson, Jakob – Tallberg, Jonas, 2006. *Internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Hallberg, Peter – Jansson, Maria – Mörkenstam, Ulf, 2001. *Elva texter i politisk teori*. Malmö: Liber.

JämO, 2005. *Likabehandlingsplanen. Om högskolans arbete med att främja lika rättigheter oavsett kön*. Jakobsberg: Jakobsbergs Tryckeri.

Liedman, Sven-Eric, 2005. *Från Platon till kriget mot terrorismen. De politiska idéernas historia*. Fjortonde upplagan. Stockholm: Bonnier.

Lundquist, Lennart, 1998. *Demokratins väktare*. Lund: Studentlitteratur.

Magnusson, Håkan, 1994. "Statsvetenskaplig utbildning. Fortfarande av män, för män, med män?" Rapport till Statsvetenskapliga institutionens jämställdhetskommitté.

Marsh, David - Stoker, Gerry (eds), 2002. *Theory and Methods in Political Science*. London: Macmillan.

Morhed, Anne-Marie, 1998. *Det motstridiga könet. Jämställdhet och genus vid Sociologiska institutionen i Uppsala*. Lund: Sociologiska institutionen.

Rothstein, Bo (red.), 2001. *Politik som organisation*. 3:e uppl. Stockholm: SNS Förlag.

Smirthwaite, Goldina, 2005a. "Genusvetenskap – Vad är det för typ av ämne egentligen?" i Forsberg, Gunnel – Grenholm, Cristina (red.) *...och likväl rör det sig. Genusrelationer i förändring*. Karlstad: Karlstad University Press.

Volk, Eva Lena, 2006. *Jämställdhet gör världen rikare!* Ett material från Sida tryckt av Edita.

Wahl, Anna, m.fl., 2001. *Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön.* Lund: Studentlitteratur.

Weber, Cynthia, 2005. *International Relations Theory: A Critical Introduction.* 2nd ed. New York: Routledge.

Westin Hellertz, Pia, 1999. *Kvinnors kunskapssyn och lärandestrategier. En studie av tjugosju kvinnliga socionomstuderande.* Örebro: Örebro Universitet.

Övrigt:

Utvärderingsmallar har vi fått av studievägledare Daniel Alfons.

Bilaga 1

Handlingsplan för perioden 2008-2009

Under perioden 2008-2009 ska följande åtgärder vidtas

- En kartläggning av jämställdhets- och likabehandlingsarbetet vid institutionen ska initieras. (Ansvar: Prefekt/Arbetsgruppen för jämställdhets- och likabehandlingsfrågor.)
- Löner- och anställningsvillkor ska ses över med avseende på jämställdhets- och likabehandlingsaspekter. (Ansvar: Prefekt/Ekonom.)
- Information om innehållet i institutionens jämställdhets- och likabehandlingsplan ska spridas till samtliga anställda vid institutionen. (Ansvar: Prefekt/Arbetsgruppen för jämställdhets- och likabehandlingsfrågor.)
- Ansvarsförhållanden och kontaktuppgifter gällande institutionens verksamhet ska synliggöras genom en anslagstavla i foajén i Hus H, Eden. (Ansvar: Prefekt/Studierektor.)
- Institutionens hemsida ska ses över med avseende på information gällande jämställdhets- och likabehandlingsfrågor. (Ansvar: Prefekt/Studievägledare.)
- I samband med varje termins introduktionsmöten ska studenterna informeras om institutionens arbete med jämställdhets- och likabehandlingsfrågor och institutionens jämställdhets- och likabehandlingsplan. (Ansvar: Prefekt/Studierektor/Studievägledare.)
- Det särskilda "mottagningspaket" som håller på att tas fram av Samhällsvetenskapliga fakulteten ska tillhandahållas i samband med varje termins introduktionsmöten. (Ansvar: Prefekt/Studierektor/Studievägledare.)
- Information om jämställdhets- och likabehandlingsfrågor och om det stöd som universitet erbjuder i sammanhanget ska finnas lätt tillgänglig i anslutning till institutionens reception. (Ansvar: Prefekt/Studievägledare.)
- Institutionens kursvärderingar ska ses över med avseende på jämställdhets- och likabehandlingsaspekter. (Ansvar: Prefekt/Studierektor/Studievägledare.)
- Särskilda seminarium ska anordnas för institutionen anställda, där frågor om jämställdhet och likabehandling uppmärksammas och problematiseras. (Ansvar: Prefekt/Arbetsgruppen för jämställdhets- och likabehandlingsfrågor.)
- Det utbildningspaket som tagits fram av Åtgärdsgruppen mot sexuella trakasserier ska erbjudas institutionens anställda. (Ansvar: Prefekt/Arbetsgruppen för jämställdhets- och likabehandlingsfrågor.)
- Institutionsledningen ska även fortsättningsvis uppmuntra och möjliggöra för undervisande personal att delta i kursen "Genusperspektiv i undervisningen", som ges av Centrum för genusvetenskap som en del i den behörighetsgivande pedagogiska utbildningen, och i annan fort- och vidareutbildning på likabehandlingsområdet. (Ansvar: Prefekt/Studierektor.)
- Institutionen ska på eget initiativ genomföra en genuscertifiering av kurser och utbildningsprogram i enlighet med den modell som utarbetats av Arbetsgruppen för genuscertifiering. Arbetet inleds med en workshop, där certifieringsmodellen diskuteras och anpassas till institutionens verksamhet. (Ansvar: Prefekt/Studierektor/Arbetsgruppen för jämställdhets- och likabehandlingsfrågor.)

- Initiativ som kan stödja personal med avseende på jämställdhet och likabehandling, som t ex deltagande i mentors- och ledarskapsprogram, ska uppmuntras. (Ansvar: Prefekt.)
- Handlingsplanen för jämställdhets- och likabehandlingsarbetet ska utvärderas och revideras årligen. (Ansvar: Institutionsstyrelse/Prefekt/Arbetsgruppen för jämställdhets- och likabehandlingsfrågor.)

Bilaga 2

Genusperspektiv i undervisningen

Kursplaner

- Problematieras kvalitetskriterier och lärandemål med avseende på genus?
- Har kursplaner och andra styrdokument setts över med avseende på genus och har detta synliggjorts för studenterna?

Kurslitteratur

- (• Är författarna av kurslitteratur såväl kvinnor som män?)
- Används litteratur som explicit analyserar ämnet ur genusperspektiv?
- När litteratur används som saknar ett genusperspektiv, problematiseras den då i undervisningen?
- Är kurslitteraturen fri från uttryck för sexism, homofobi och rasism?

Lärares kompetens

- Har lärare genomgått utbildning avseende genusperspektiv i undervisning och genusmedveten undervisning?
- Har lärare kunskap om genus som begrepp, perspektiv och forskningsområde?
- Är lärare bekanta med genusforskning som knyter an till det ämne som undervisas?

Undervisningens innehåll

- Genomsyrar genusperspektiv undervisningen?
- Problematieras etablerade begrepp, teorier och metoder med avseende på genus?
- Används konkreta exempel i undervisningen som aktualiserar genusfrågor?
- Tas relevanta frågor om genus upp i examinationen?

Studenterna

- Hur upplever studenterna genusperspektiv i undervisningen?

Genusmedveten undervisning

Rummet

- Beaktas samtalsklimatet (samtalston och talutrymme) avseende genusperspektiv?
- Finns det en medveten och systematisk strategi för varierande gruppindelning?
- Uppmuntras studenter att uppmärksamma genusfrågor (t ex genom "genusombud")?

Lärare i undervisningen

- Reflekterar läraren över sin och studenternas roll ur ett genusperspektiv? (Vem läraren är i relation till studenterna och vilken makt och möjlighet hon/han har att påverka uttryck för maktstrukturer i undervisningssituationer.)
- Reflekterar läraren över hur kvinnors respektive mäns frågor och kommentarer tas upp och bemöts?

Undervisningens form

- Används varierande undervisningsformer för att tillgodose studenters skilda lärtilar?
- Tas studenters erfarenheter tillvara i undervisningen?
- Används både "hon" och "han" i exempel och resonemang?

- Vilket språkligt tilltal och val av ord, liknelser och modeller används i undervisningen?
- Ges tillfälle för lärare och studenter att ta upp och diskutera t ex:
 - Hur talartid fördelas mellan kvinnor och män?
 - Hur kvinnors respektive mäns frågor och kommentarer bemöts?
 - Härskartekniker och bekräftartekniker?

Studenter

- Hur upplever studenterna den genusmedvetna undervisningen?

Examination

- Är tentor avidentifierade vid examination?
- Används varierande examinationsformer för att tillgodose studenters skilda lärtilar?
- Förekommer både kvinnor och män som examinatore?

Utvärderingen

- Beaktas genus i kursutvärderingar?
- Ställs frågor kring genus i kursvärderingar?
- Hur följs synpunkter och önskemål från studenter upp?

Planer och strategier

- Finns jämställdhets- och likabehandlingsplan?
- Informeras studenter om likabehandlingslagen och om vart de kan vända sig vid diskriminering?
- Hur sker det praktiska arbetet med jämställdhets- och likabehandlingsfrågor?
- Strävar institutionsledningen aktivt efter en jämn könsfördelning i fråga om undervisande personal?
- Genusutbildning för undervisande personal:
 - Ingår genuskurser i den högskolepedagogiska utbildningen?
 - Finns områdesspecifika genuskurser för undervisande personal?
 - Ingår genusperspektiv i prefekt- och studierektorsutbildning?
 - Ingår genusperspektiv i ledarskapsutbildning?
 - Vem ansvarar för att skapa och anordna genusutbildningar för undervisande personal?
 - Vem ansvarar för att undervisande personal går genusutbildningar?
 - Används kompetensen som finns på Centrum för genusvetenskap?
 - Uppmuntrar institutionsledningen undervisande personal att delta i genuspedagogisk utbildning?